

31.10.2025

EOAK/6970/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Piatta Skottman-Kivelä

YHTEISHUOLTAJAN TIEDONSAANTIOIKEUKSIEN TURVAAMINEN KOULUSSA

1 KANTELU

Kantelija pyysi eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan kunnan ja sen koulun rehtorin ja apulaisrehtorin menettelyä yhteishuoltajan tiedonsaantioikeutta ja asiakirjapyyntöihin vastaamista koskevassa asiassa erityisesti seuraavasti.

Kantelijan kaksi lasta olivat koulun oppilaita. Kantelija oli lasten huoltaja yhdessä heidän isänsä kanssa. Tuomioistuimen päätöksellä huoltajien tehtävät oli jaettu niin, että isällä on oikeus yksin päättää lasten kouluasioista.

Kanteluun liitetyn käräjäoikeuden päätöksen mukaan lapset olivat jääneet vanhempiensa yhteiseen huoltoon niin, että ”isällä on yksin oikeus päättää heidän koulusta, terveydenhuollosta ja harrastuksista. Äidillä on sama oikeus kuin huoltajalla saada lapsia koskevia tietoja viranomaisilta ja muilta tahoilta”.

Oikeusasiamiehen kanslian notaarin väestötietojärjestelmään tekemän tarkistuskyselyn mukaan kantelija oli lasten huoltaja ilman päätösoikeutta koulutusasioissa.

Kantelijan mukaan kunnassa ja koulussa päätöstä oli tulkittu niin, että hänelle oli myönnetty Wilmaan (kodin ja koulun väliseen viestintään tarkoitettuun oppilashallintojärjestelmään/liittymään) vain hyvin rajoitetut käyttöoikeudet; kantelija näki järjestelmästä vain lasten arvosanat, eikä esimerkiksi heidän lukujärjestyksiään tai läksyjä.

Kantelijalle ei hänen lukuisista pyynnöistään huolimatta luovutettu lasten erityisen tuen päätöksiä eikä häntä kutsuttu tapaamisiin, vaikka kantelija oli useasti kertonut haluavansa tietää lastensa koulunkäynnistä pystyäkseen tukemaan heitä. Kantelija piti kunnan ja koulun menettelyä syrjivänä.

Kantelun liiteasiakirjojen mukaan vs. rehtori oli sähköpostiviestissään ilmoittanut kantelijalle muun muassa seuraavaa:

”Tuen papereiden suhteen kannattaa olla yhteydessä isään, koska ne eivät kuulu rajoitettujen Wilma-oikeuksien piiriin. Tästä asiasta rehtori taisikin vastata sinulle jo kesäkuussa alla olevan mukaisesti:

Saimme lakimiehen tulkinnan teidän tapauksestanne (--). Sen perusteella rajoitetut Wilma-oikeudet ovat oikein. Yhteydenotot kouluasioihin liittyen jatkossakin isän kautta.”

Kantelijan lisäkirjeiden liitteinä oli kantelijan rehtorille sähköpostitse toimittama asiakirjapyyntö (lapsen koesuorituksen saamiseksi) sekä sähköpostiviesti (jossa kantelija tiedusteli mm., miksei häntä ”kutsuta lasten palaveriin mukaan ja informoida tavalliseen tapaan, mistä johtuu rajatut Wilma-oikeudet”). Liitteenä oli myös rehtorin sähköpostivastaus kantelijan tiedusteluun ”lasten tuen papereista” ja koulunkäynnin sekä sen tuen tilanteesta:

”Kuten olen aikaisemmin ilmoittanut, tuen asiat eivät kuulu rajoitettujen Wilma-oikeuksien piiriin. Näitä pitää tiedustella isän kautta edelleenkin.”

2 SELVITYS

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Koulun selvityksen mukaan kantelija oli toistuvasti yrittänyt vaikuttaa lasten koulunkäyntiin yhteydenotoillaan. Koulunkäyntiin liittyvissä asioissa rehtorit olivat pyytäneet kantelijaa ”olemaan yhteydessä lasten isään, joka päättää heidän kouluasioistaan myös lasten oppimisen tuen asioihin liittyen”.

Kunnan lakimieheltä oli pyydetty näkemystä rajoitettujen Wilma-oikeuksien käyttämisestä. Rajoitetuilla käyttöoikeuksilla oli katsottu parhaiten voitavan taata kantelijan tiedonsaantioikeus ja turvata isän yksinoikeus päättää lasten koulusta käräjäoikeuden päätöksen mukaisesti. Rajoitetuilla oikeuksilla pystyi näkemään muun muassa luokat, valvojan nimet, kokeet, tuntimerkinnät, ryhmän kokeet, kotitehtävät ja tiedotteet. Työjärjestyksiä, hakemusten päätöksiä taikka opetussuunnitelmia ei rajoitetussa näkymässä näy.

Selvityksessä katsottiin, että täysiä Wilma-oikeuksia ei kantelijalle voitu antaa ilman, että se loukkaisi isän oikeutta päättää lasten koulunkäynnistä. Täysillä käyttöoikeuksilla henkilö pystyy suoraan vaikuttamaan lasten koulunkäyntiasioihin muun muassa lähettämällä ja vastaanottamalla viestejä opettajilta, vastaamalla koulun kyselyihin ja kuittaamaan opintosuorituksia. Wilma-järjestelmän rakenteen takia ei kantelijalle ole mahdollista antaa kuin joko rajoitetut tai täydet oikeudet.

Erityisen tuen päätöksiin liittyen kantelijaa oli pyydetty olemaan yhteydessä lasten isään. Wilman kautta päätöksiä ei ollut mahdollista luovuttaa kantelijalle, koska hänelle ei ole myönnetty täysiä käyttöoikeuksia. Rehtorien näkemyksen mukaan päätösten luovuttaminen tarkoittaisi täysien Wilma-oikeuksien antamista kantelijalle, jota kautta kantelija voisi taas loukata isän yksinoikeutta päättää lasten kouluasioista.

Edelleen selvityksen mukaan kantelijaa ei ollut "välttämättä" kutsuttu kaikkiin tapaamisiin koskien lasten koulunkäyntiä, koska tapaamiset "saattoivat sisältää tilanteen, jossa päätetään asioista liittyen lasten koulunkäyntiin".

Lautakunnan lausunnon mukaan kantelijaa ei kutsuta kaikkiin lasten koulunkäyntiin liittyviin palavereihin, koska päätösvastuu koulunkäyntiin liittyvistä asioista on isällä. Koulu oli pyrkinyt noudattamaan käräjäoikeuden päätöstä. Koulun johto ei ollut toiminut syrjivästi kantelijaa kohtaan.

Kantelijan vastineessa todettiin muun, että erityisesti tilanteessa, jossa lasten koulumenestys oli ollut laskusuhdanteinen, tulisi koulun huomioida lasten etu. Sen toteutumista yhteistyö äidin kanssa auttaisi. Edelleen kantelija korosti, ettei hän pyynnöstään huolimatta ollut saanut tietoa lasten tukitoimista, eikä pyytämäänsä erityisen tuen päätöksiä. Kantelijan mukaan hän ei edelleenkään nähnyt Wilmasta kuin lukuvuositodistuksen, ei esimerkiksi lasten kotitehtäviä. Mihinkään tapaamisiin kantelijaa ei ollut kutsuttu tai niistä häntä tiedotettu.

3.2 Keskeiset oikeusohjeet

Perustuslain (PL) 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

PL 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Saman pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hallintolain (HL) 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

HL 7 §:n 1 momentin mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti.

Perusopetuslain (POL) 3 §:n 2 ja 3 momenttien mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.

POL 3 a §:ssä säädetään, että esi- ja perusopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (lapsenhuoltolaki, LHL) 4 §:ssä säädetään huoltajan tehtävistä. Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista. Lapsenhuoltolain 5 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty.

Samoin lain 9 §:ssä säädetään tuomioistuimen päätöksestä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta muun ohella, että tuomioistuin voi tarvittaessa antaa määräyksiä huoltajan tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä, jos lapsella on kaksi tai useampia huoltajia, tuomioistuin voi päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken (4 mom.).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki) 11 §:ssä säädetään asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin ja lain 12 §:ssä oikeus saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta. Lain 4 luvussa säädetään tiedon antamisesta asiakirjasta ja luvun 14 §:ssä asiakirjan antamisesta päättämisestä seuraavasti:

Säännöksen 2 momentin mukaan tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu.

Säännöksen 3 momentin mukaan, jos virkamies tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on: 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy; 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi; 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi; sekä 4) annettava tieto käsittelyn johdosta perittävistä maksuista.

Säännöksen 4 momentin mukaan tässä pykälässä tarkoitettu asia on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomaisella on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomaisella on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

3.3 Yleistä lapsen huollosta ja tehtävänjakomääräyksestä

Yhteishuolto tarkoittaa lapsen huoltoa yhteisesti, joko jakamattomana tai jaettuna. Yhteishuoltajien yhteistä päätösvaltaa voidaan rajoittaa tuomioistuimen antamalla tehtävänjakomääräyksellä. Lapsenhuoltolain (9.4 §) sanamuodon perusteella tuomioistuin voi päättää tehtävien jaosta vain huoltajien kesken. Lapsenhuoltolaissa käytetään huollon käsitettä tarkoittamaan sekä lapsen oikeudellista huoltoa, että huolehtimista lapsen jokapäiväisistä tarpeista.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että huoltajan tehtävät voidaan jakaa käytännölliseen huolenpitoon lapsesta, päätöksentekovaltaan lapsen henkilökohtaisissa asioissa ja lapsen edustamiseen hänen henkilöönsä koskevissa asioissa (LHL 4.1 §).¹

Vanhempien asuessa erillään jaottelu saa merkitystä. Eron jälkeen yhteistoiminta ei enää yleensä ulotu lapsen jokapäiväisiin asioihin, vaan kumpikin vanhempi huolehtii niistä vuorollaan lapsen ollessa hänen luonaan. Yhteishuoltajuuden oikeudelliseksi sisällöksi jää vanhempien yhteinen päätöksenteko lapsen asioissa sekä lapsen edustaminen.

Lapsenhuoltolain 9.4 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä huoltajien välisestä tehtävien jaosta. Käytännössä tämä tarkoittaa joko sitä, että huoltajien yhteisen päätöksenteon piiristä erotetaan päätöksessä yksilöityjä asioita, joista toinen vanhempi päättää yksin, tai sitä, että huoltajien yhteisen päätöksenteon piiriin jätetään vain päätöksessä yksilöidyt asiat muun päätösvallan jäädessä toiselle huoltajalle.

Lapsenhuoltolain 9.1,3 §:n mukaan tuomioistuin voi päättää, että vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai päätöksessä määrätyissä asioissa.

¹ Aaltonen, Anna-Kaisa (2020): Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa (Edilex digikirja, vaatii käyttöoikeuden. Käyntipäivä 22.10.2025), ks. s. 21–42.

Tietojensaantioikeudella tavoitellaan sitä, että huollosta erotettu vanhempi voi itsenäisesti seurata lapsensa elämää myös tapaamisten ulkopuolella silloinkin, kun hän vanhempien välisen riitaisuuden vuoksi ei saa tietoja suoraan huoltajalta. Esimerkiksi päiväkodin antamat tiedot lapsen kehityksestä tai opettajalta saatu tieto lapsen koulunkäynnistä tukevat ei-huoltajan suhdetta lapseen.

Tietojensaantioikeus voidaan myöntää vanhemmalle, joka ei ole huoltaja (LHL 9.1,3 §). Jos lapsi on yhteishuollossa, kummallakin huoltajalla on oikeus saada lasta koskevia tietoja eikä mitään erillistä määrystä tietojensaantioikeudesta tarvita.

Toisessa teoksessa on katsottu, että tilanteessa, jossa molemmilla huoltajilla on eri osoitteissa samat tietojensaantioikeudet, on opetuksen järjestäjä velvollinen kohtelemaan molempia huoltajia samalla tavalla tiedottamisessa ja tiedonkulussa. Molemmille huoltajille annetaan tällöin samat tiedonkulun ja yhteydenoton välineet käyttöön ja niihin jaetaan oppilaan koulunkäynnistä samat tiedot.²

3.4 Kannanotto

Aluksi totean selvyyden vuoksi, ettei oikeusasiamies voi päättää viranomaisen asiakirjojen julkisuudesta eikä antaa sitä koskevia määräyksiä. Kysymys tietojen julkisuudesta ja salassapidosta kuuluu viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Muutoin arvioin asiaa seuraavasti.

Julkisuuslain perusteella ja mukaisesti huoltajalla on oikeus saada lastaan koskevia salassa pidettäviä tietoja (11 ja 12 §).

Tässä asiassa käytössä olleiden tietojen (ks. edellä kohta 1) perusteella kantelija oli kantelussa kerrottujen lastensa huoltaja. Tuomioistuimen huoltopäätös vielä nimenomaisesti selvittää, että kantelijalla on oikeus saada lapsiaan koskevia tietoja viranomaisilta ja muilta tahoilta myös asioissa, joita koskevan päätöksenteon piiristä hänet on suljettu pois.³ Kantelijalla ei siis ole ollut oikeutta päättää lasten kouluasioista, mutta muutoin hänellä on ollut lakiin ja tuomioistuimen päätökseen perustuva oikeus saada kaikki (huoltajalle kuuluva) tieto lastensa koulunkäynnistä.

Kyse on paitsi huoltajan laillisista oikeuksista, erityisesti lapsen edusta, kun tietyn päätöksenteon piiristä erotettu huoltajakin voi saada tarvittavia tietoa itsenäisesti (esimerkiksi huoltajien riitaisuudesta huolimatta) tukeakseen lastaan koulunkäynnissä sekä turvatakseen lapsen kehitystä ja hyvinvointia lapsenhuoltolain tavoitteiden mukaisesti.

² Haanpää, Sanna ja Lahtinen, Nina (2020): 140 kysymystä perusopetuksesta (Otava, Keuruu), s. 94. Tiedonsaantioikeudesta huollosta erotetulle vanhemmalle on todettu, ettei koululla ole velvollisuutta tehdä erillisiä selvityksiä oppilaan koulunkäynnistä, vaan hän saa samaa tietoa samalla tavalla kuin mitä koulu muutoinkin huoltajille tiedottaa.

³ Perusopetuksessa huoltajan päätöksentekoa edellyttäviä asioita (esimerkiksi asioita, joista huoltaja päättää tai valitsee, tarvittavalla tavalla yhdessä lapsen kanssa) ovat muun muassa opetuskielen valinta (POL 10.3 §), oppiaineita ja oppimääriä koskevat valinnat POL 30.3 § ja toissijaiseen koulupaikkaan pyrkiminen (POL 28 §).

Edellä sanotusta huolimatta koulussa oli kuitenkin ohjattu kantelijaa olemaan koulunkäyntiin liittyvissä asioissa yhteydessä lasten isään. Kantelijan nimenomaisesti asiakirjapyyntöihin ("tuen paperit") oli vastattu vain edellä ilmenevästi kehottamalla kantelijaa pyytämään niitä lasten isältä. Katson, että näin menetellen koulussa oli toimittu lapsenhuoltolain ja tuomioistuimen päätöksen vastaisesti.

Saadussa selvityksessä menettelyä oli osin perusteltu koulun ja kunnan käyttöönsä valitseman viestijärjestelmän teknisillä ominaisuuksilla ("Wilma-järjestelmän rakenteella"). En voi pitää tätä millään tavalla hyväksyttävänä perusteena rajata huoltajan tiedonsaantioikeutta tuomioistuimen päätöksen vastaisesti.

Tehtäväni ei ole ottaa kantaa tai arvioida Wilma-järjestelmän toiminnallisuuksiin liittyviä kysymyksiä. Viestijärjestelmään annettujen käyttöoikeuksien laajuus jäi epäselväksi, mutta asiakirjaselvityksen perusteella ainakaan näkymää lasten työjärjestyksiin tai hakemusten päätöksiin ei kantelijalle ollut myönnetty.

Lisäksi katson koulun toimineen julkisuuslain vastaisesti. Perustelen kannanottoni vielä tarkemmin seuraavasti.

Oikeus saada perusteltu päätös ja hakea päätökseen muutosta ovat perustuslaissa turvattuja hyvän hallinnon keskeisiä oikeusturvatakeita. Julkisuuslaissa asiakirjan antamisesta päättämiseksi säädetty menettelytavat ja määräajat ovat ehdottomat. Ainoa julkisuuslain tuntema liikkumavara koskee asiakirjapyyntöä toteuttamisaikaa, joka voi laissa säädettyin edellytyksin pidentyä korkeintaan kuukauteen. Asiakirjan pyytäjällä on laissa turvattu oikeus halutessaan saada hallintolain mukaisesti perusteltu päätös siitä, miksi pyydettyä asiakirjaa ei anneta.

Oikeus joko saada pyydetty asiakirja tai muutoksenhakukelpoinen päätös on ehdoton, eikä viranomaisen voi tästä syystä menetellä toisin. Jos viranomaisen ei syystä tai toisesta katso voivansa antaa siltä pyydettyä asiakirjaa (kokonaan tai osin), on asiakirjan pyytäjälle julkisuuslain mukaan aina ilmoitettava kieltäytymisen syy ja annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi.

Käytössä olleiden tietojen perusteella kantelija ei ollut saanut pyytämiään asiakirjoja (oppimisen tuen asiakirjat) eikä myöskään perusteltua, muutoksenhakukelpoista päätöstä. Näin ollen kantelija ei ole voinut saattaa tuomioistuimessa arvioitavaksi pyydettyjen tietojen julkisuutta eikä omaa tiedonsaantioikeuttaan. Mahdollisuus kannella oikeusasiamiehelle ei voi korvata tätä säännönmukaista oikeussuojakeinoa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsitykset kunnan --- koulun menettelyn lainvastaisuudesta kunnan lautakunnan sekä asiassa selvityksensä antaneiden tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni lautakunnalle. Pyydän kuntaa toimittamaan ratkaisun tiedoksi asiassa selvityksensä antaneille.